

1. Aaro Hellaakoski runoilija ja tiedemies

Teki merkittävän elämäntyön koulumiehenä ja maantieteilijänä. Runoilijana hän nousi aikansa suurimpien ja merkittävimpien joukkoon.

2. Suvun historiaa

Isän suku on kotoisin Pyhäjoen Pirttikosken kylästä. Isoisä Antti Hellaakoski muutti Raaheen. Kirkonkirjoihin merkittiin sukunimiä näille Antin- ja Pekanpojille – ensin Helakoski, sitten Hellaakoski. Sukunimi tulee ehkä ruotsalaisesta helig-sanasta. Murteella sukunimi on soinnillinen Hellaakoski, joksi runoilija muutti nimen myöhemmin.

Äidin suku on kotoisin Raahesta (taustalta löytyvät Ähtäri, Pielavesi ja Merijärvi). Äidinäidin äiti Katariina Niemelä meni naimisiin Pattijoen Linnalasta kotoisin olevan merimies Lindmanin kanssa.

3. Isovanhemmat isän puolelta

Pyhäjoen sukuun ei pitänyt tietävästi yhteyttä kotoa lähtönsä jälkeen. Isoisä Antti Hellaakoski oli yritteliäs mies. Aikaa jäi vielä luottamustoimille. Lopetti kalastuksen jouduttuaan kovaan myrskyyn lankaikkisuuden kalamatalikolla kalalasteineen lähellä kotirantaa. Suuret hyökyaallot täyttivät veneen ja Antti kalastajatovereineen päätyivät mereen. Saloisten rannalta nähtiin heidät ja pelastettiin.

4. Isovanhemmat äidin puolelta

Aaron äiti puotineittyt Katharina, jolla oli au-lapsi, isä oli varakas kauppias ja merikapteeni Johan Montin, jolla oli 17 lasta + Aina. Montin ilmeisesti koulutti Aina-tyttären.

5. Aaron vanhemmat

Löysivät toisensa jo varhaisnuoruudessa, naimisiin vasta yli 30-vuotiaina. Antti Rieti koulutettiin ylioppilaaksi, hän valmistui vuonna 1881, tuolloin valmistui Oulusta neljä ensimmäistä suomenkielistä ylioppilasta. Aina oli käytännöllinen ihminen, joka hoiti mm. perheen raha-asiat.

6. Aaro ja sisarukset

Aarolla oli vain sisaruksia, veli oli kuollut pienenä. Lapset saivat möykätä lastenhuoneessa sydämensä kyllyydestä, siellä tehtiin esimerkiksi tellinkejä eli huonekalut pinottiin päällekkäin ja Aaro asettui katonrajaan ylimmäiseksi. Aarolla oli oma nukke ”Aaron Pekka”, jolle tämä oli kutonut pipolakin.

7. Lapsuuden perheessä

Kesiä vietettiin myös Raahen seudulla, kuten 1909 Pattijoella. Aaron isä teki tuolloin jo väitöskirjaa ja oli paljon poissa kotoa. Kesäasunto oli epäonnistunut: talon emäntä ja isäntä eivät ”vetäneet yhtäköyttä”, he asuivatkin eripuolilla. Peloteltiin myös, että talossa kummittelee, koska siellä oli tapettu mies. Lisäksi talossa oli likaista. Kesäpaikasta käsin lapset oleskelivat paljon Raahessa.

8. Aaro lapsena ja nuorena

Äidin ja pojan erityinen suhde muotoutui jo Aaron synnyttyä huulihalkiolapsena. Isän ja pojan suhde ei ollut ongelmaton. Aaro oppi lukemaan Suometar-lehdestä kysellen kirjaimia, kävi kirjakaupassa lukemassa lastenkirjoja. Oppi puolustamaan nyrkein kiusaajiaan ulkonäkönsä vuoksi. Monenlainen urheilu oli mieluista, kuten uinti, hiihto ja pyöräily. Kriitikkona toimimisesta oli se hyöty, että sai kirjoja. Opettaja oikaisi kerran koulussa, kun Aaro luki murteella, että ”mehtä”, kovistelusta huolimatta hän ei suostunut lausumaan sanaa kirjakielellä. Ulos luokastahan sillä tavalla joutui, lähtiessään Aaro karjaisi vielä sanan ”mehtä” ja paukautti oven kiinni. Aaro kärsi kroonisesta korvatulehduksesta, joka myöhemmin parannettiin leikkauksella. Reuma tuli myös kuvioihin. Maha oireili hyvin kauan, ennen kuin lopulta muuttui syöväksi.

9. Koulu ja opiskelu

Isä ja poika olivat itsepäisiä, keskinäisten yhteen ottojen lisäksi muiden kanssa tulleiden erimielisyyksien vuoksi isä sai tohtorinhattunsa liki 25 vuoden päästä ja poika opiskeli yksityisesti.

10. Monipuolinen lahjakkuus

Listassa on Aaron huikealta elämäntaipaleelta toimia, mitä hän on tehnyt. Viimeisenä, mutta ei kuitenkaan vähäisimpänä, on ”puoliso ja isä”, eri tietolähteistä käy selville rakkaus perheeseen.

11. ”Maininki ja vaahtopää”

Aaro sai Lempinsä, vaikka tähtien asetelma ei ollutkaan suotuisa alun perin. Aaron hyvä ystävä oli Lempin veli kuvanveistäjä Wäinö Aaltonen, jolla Aarokin oli mallina. Lempi oli musiikillisesti lahjakas.

12. ”Pienet ”aaltoset”

Isän tultua kotiin alkoi ”reuhaus ja hummaus”. Katri ratsasti Aaron selässä riemukkaana, sillä aikaa äiti syötti Eero-vauvaa. Äiti ja Eero olivat Tulevaisuus-patsaan malleina. Savimöykkyjen parissa puuhailivat Katri ja isä sillä välin.

13. Sotavuodet

Aaro perheineen pelastui sisällissodan kynsistä, ei päässyt rintamalle. Hermostollisia oireita.

14. Kaunokirjallisia teoksia

Tuotteliaan runoilijan Huomenna seestyvää - teos ilmestyi postuumisti.

15. Runot

Monipuolisen ja taitavan runoilijan runoja on analysoitu ja niistä on sanottu muun muassa seuraavaa:

16.–27. Runonäytteet

Haluttaessa runot tai osan niistä voi lukea ääneen.

28. ”Tänkaikkisuuden matalalle”

Niin kuin sinne Aaron isoisä oli hukkaa (tai ikuisuuden matala, josta Aaro kirjoittaa runossa).

29. Kiitos arvoisat kuulijat

Lähteet:

Näyttelyjulkaisu toim. Raija Majamaa. 1993. Viimeinen dinosauri, Aaro Hellaakoski 1893-1952. Helsinki: Helsingin yliopiston kirjasto, Suomen kirjallisuuden seura./
Kupiainen Unto. 1953. Aaro Hellaakoski, Ihminen ja runoilija. WSOY./
Sovelius-Sovio Eero. 2011. Ihmisiä laivojen kaupungista. Henkilöhistoriaa 1700–1900 lukujen Raahesta. (Runoilija, tiedemies ja opettaja Aaro Hellaakoski – Ikuisuuteen). Oulun Historiaseura r.y./
Toim. 1996. Kansallisgalleria, Suuret suomalaiset. Kehittyvä Suomi (1945-1965). Runoilija ja tiedemies Aaro Hellaakoski (1892-1952) Weilin+Göös.(otsikko lainattu esityksen nimeksi)/
Hellaakoski Aaro. Runot. 1961. 2.painos. Werner Söderström osakeyhtiö./
Sukusiteitä (ja aasinsiltojakin) Raahen-luento 19.2.2013, museonjohtaja Eija Turunen/

Tekijä ei vastaa mahdollisista lähdeteosten ristiriidoista eikä muista vahingossa sattuneista virheistä. (Esitetty 6.5.2013)

Aaro Hellaakoski runoilija ja tiedemies

(1893-1952)

120 vuotta syntymästä

Suvun historiaa

- Isän suku Pyhäjoelta 1600-luvulta alk.
- Maanviljelijäsukua
- Helakoski – Helaakoski – Hellaakoski
- Äidin suku Raahesta Lindman – Montin
- Merimies- ja kauppiassukua
- Niemelä + Linnakangas/Linnala – Lindman

Isovanhemmat isän puolelta

- Isoisä Antti Helaakoski (1829-1898)
- Puuseppä, timperi, kalastaja, yrittäjä, kippari, kullankaivaja, sijoittaja...
- Isoäiti Maria Hahtola (1832-1887)
- Merimiessukua
- Isoäitipuoli Kaisa Greta Santapakka (k.1896)

Isovanhemmat äidin puolelta

- Isoisä Johan Montin (1807-1893)
- Kauppias, merikapteeni
- 1.vaimo Matilda Junellin (1812-1850)
- 2.vaimo Kristina Durchman (1829-1902)
- Isoäiti Katharina Lindman (1826-1894)
- Ompelija, puotineittyt

Aaron vanhemmat

- Isä Antti Rietrikki "Rieti" (1858-1945)
- Maisteri, opettaja (luonnon- ja maantieto), "riemumaisteri", fil. tohtori
- Äiti Aina Maria Lindman (1858-1943)
- Ruotsinkielinen "mamsselikoulu", Lybeckerin käsityökoulu, muotiompelukurssi Helsingissä

Aaro ja sisarukset

- Aaro Antti, s. 22.6.1893
- Niilo Antero, s. 1894 (kuoli 5kk)
- Aino Lauha, s. 1896
- Aira Katri, s. 1898 (taidemaalari)
- Soini Maria, s. 1902
(kotitalouskirjojen tekijä)

Lapsuuden perheessä

- Isä: miehekäs, jyrkkä, tulinen
- Äiti: tyyni, rauhallinen, käytännöllinen
- Avioliitto, koti, perhe ja suuri rakkaus
- Vanhemmat luonnonystäviä (kesänvietot)
- Lapsia ohjattiin leikkimään: värillisiä lankoja, askartelua ja kursseja
- Oma lastenhuone

Aaro lapsena ja nuorena

- Huulihalkio (poika ja äiti)
- "Gukka" – ensimmäinen sana
- Silakkaa ja leipää – (poika ja isä)
- Suometar-lehden 5-vuotias lukija
- Lasten kirjoja kirjakaupassa
- Nyrkit puhuvat
- Urheilu
- Pohjatar- ja Kaiku-lehdissä kriitikkona
- "Mehtä" vastaa ja sinne huudetaan!
- Krooninen korvavaiva sekä vatsasairaudet (myöhemmin reuma ja syöpä)

Koulu ja opiskelu

- Aloitti koulunkäynnin Oulussa 1900
- Oulun klassillinen lyseo 1 lk. 1904 (isä op.)
- Turun reaalilyseo 2 lk. syksy 1904
- Takaisin Ouluun, ylioppilas; suomalainen reaalilyseo 1913 (yksityisoppilas 1912-13)
- Filosofian lisensiaatti, tohtori 1929

Monipuolinen lahjakkuus

- Runoilija
- Kirjailija
- Kirjallisuus- ja taidekriitikko
- Toimittaja (Karjalan aamulehti)
- Päätoimittaja (Näköala-lehti 1949-50)
- Kustannustoimittaja
- Taidemaalari ja malli (Savonlinnan sankaripatsas)
- Tulkitsija
- Opettaja, yliopettaja, ("Koukku")
- Maantieteilijä
- Luonnontieteilijä
- Tiedemies
- Harrastajaurheilija
- Puoliso ja isä

”Maininki ja vaahtopää”

- Puoliso Lempi Aaltonen (1892-1984)
- Opettajatar, Wäinö Aaltosen sisar, ”laulu”
- Yksi ja ainoa rakas Lempi 1921
- ”Miksi tervehditte noin veltosti?”
- Kirjeenvaihdossa
- Kosinta, taskut rikki 1923
- Kosinta – kyllä! 1924
- Kihlat 31.5 lauantaina
- ” Tahdon! ”- maanantaina

Pienet "aaltoset"

- Katri s. 1925
- Eero s. 1929
- Isän tultua kotiin: reuhaus ja hummaus
- Äiti ja Eero – eduskunnan Tulevaisuus-patsas (savimöykyt)
- Apulaisen hoiva, öitä "ruffissa", lattatyttönä rantojen punnituksessa, soilla kairaamista
- Onkireissut, soutaminen
- Marja- ja sieniretket
- Taidenäyttelyt

Sotavuodet

- Valkoiset: Aaro ja perhe motissa 1918
- Oulun läänin I vapaaehtoinen rintamakomennuskunta (ei tulilinjoilla)
- Kotkan vankileirin vartija
- Ainoat väärentämättömät idealistit:
Eräät kristityt – uskovat Jumalaan
Eräät vasemmistolaiset – uskovat ihmiseen
Kumpi lie suurempaa, kumpi nöyrempää?
- Särkynyt runoilija 1939-
"luomisen valtava aallonkäynti"

Kaunokirjallisia teoksia

(lisäksi useita tieteellisiä tutkimuksia)

Runokokoelmia:

- Runoja, 1916
- Nimettömiä lauluja, 1918
- Me kaksi, 1920 (uusi laitos-45)
- Elegiasta oodiin, 1921
- Maininki ja vaahtopää, 1924
- Jääpeili, 1928
- Vartiassa, 1941
- Uusi runo, 1943
- Huojuvat keulat, 1946
- Hiljaisuus, 1949
- Sarjoja, 1952
- Huomenna seestyvää, 1953

Runovalikoimia:

- Valitut runot, 1940
- Runot, 1947, 1961

Aforismikokoelma:

- Lumipalloja, 1955

Proosateoksia:

- Suljettujen ovien takana, 1923
- Iloinen yllätys, 1927

Esseitä ja esseekokoelmia:

- T.K. Sallinen, 1921
- Kuuntelua. Esseitä teoksista ja tekijöistä, 1950
- Niin kuin minä näin, 1959
- Runon historiaa, 1964

Runot

- Täsmälliset ajoitukset: vuodenajat, kk:t
- Moniaistisuus: näkö-, kuulo-, kosketus-, lämpö-, kipu-, haju- ja makuaistit
- Maisema, valo, väri, ääni, liike, tuoksu, kosketus, kylmyys, lämpö
- Itsettömyys – luontoon samaistuminen, luontona oleminen (ent. itseyyden julistaja)
- Oleminen on itsessään arvo, yli ajan ja paikan rajojen
- Yksilöllisyys, uhma – nöyryys
- Itsekorostus – avoimuus, myönteisyys
- Luonto, tieteellinen tarkkuus, totuuden vaatija
- Uskonto, rakkaus, huumori

Takatalvi

(Runoja 1916)

Pohjoinen huokuu katkerin, kolein tuulin.

- On toukokuu.

Arkana astuu ihminen katujen viertä

Katse maassa, vakavin huulin

ja rinnassa arki.

Auringon kylmät säteet lankee viistoon.

- On toukokuu.

Kelmeät varjot. Kylliksi väsynyt niist' oon:

uhaten niin kuin siniset aaveet

ne hiipien käyvät.

Laulajat tyhjillä oksilla värisevät.

- On toukokuu.

Perhonen maassa, siivet paleltuneina.

Uhrinsa raskaan vaati kevät.

Ja kurjet huutaa.

Aaro Hellaakoski

(Nimettömiä lauluja, 1918)

Huh, nouse köntys!
Ota askel ja käy.
Ei sammalen alta
sun aivojas näy.

Sun nyrkkisi nahka
on naarmuton.
Ja oudot sulle
ne hurmat on

kun kiveä kaksi
lyö vastakkain
ja säkene yöhön
käy leimahtain.

Kivi kiveä vastaan!
Tult´ iskekää!
Vihamiestä ma kaipaam,
en ystävää.

Aaro Hellaakoski

Työlamppu *(Me kaksi 1920)*

Työlamppu, yöhön himmeään
sa paista valo vakaa,

sa muille jos et siinäkkään,
näön mulle leimus takaa.

Sun lämmölläsi syleilen
maan synkkää kirjavuutta,

sun kauttas vanhaa lähenen,
sun kauttas luon ma uutta,

sun hehkus hengen puhallan
ma kiveen, tomuun, tuhkaan,

yön umpiseinään kolkutan
ja autiutta uhkaan.

Aaro Hellaakoski

Heinäkuu

(Elegiasta oodiin, 1921)

Kuljin, kuljin kankahilla
kesän kultaisen.

Nukuin metsätaipalilla
alla kuusien.

Pihka tuoksui, kilvan kukki
Ruohot, kanervat,
puusta puuhun kutoi lukki
seitit hohtavat.

Luokse tullen, luota mennen
liukuu heinäkuu.

Eilinen lie ollut ennen.

Huomen unohtuu.

Mistä tullen, minne kulki?

- tieskö itsekkään?

Luonto sylihinsä sulki,
metsä huumas pään.

Aaro Hellaakoski

Pakkanen

(Maininki ja vaahtopää 1924)

Metsätieltä soivat kulkuset
mukanansa muistot entiset.

Laaja hankivaippa verhoaa
vanhaa, oivallista maailmaa,

jonka yllä tähdet korkeat
tuntehettomina tuikkivat.

Vaiti kyyhöttelee hämäryys.
Pakkanen vain puheenvuoron pyys,

halki raikahutti järven jään
kietoin rannat pitkään jylinään.

Kiihtyy kirpelöivä pakkanen.
Sammunut on ääni kulkusen.

Aaro Hellaakoski

Hauen laulu *(Jääpeili, 1928)*

Kosteasta kodostaan
nous hauki puuhun laulamaan

kun puhki pilvien harmajain
jo himersi päivän kajo
ja järvelle heräsi nauravain
lainehitten ajo
nous hauki kuusen latvukseen
punaista käpyä purrakseen

lie nähnyt kuullut haistanut
tai kävyn päästä maistanut
sen aamun kasteenkostean
loiston sanomattoman

kun aukoellen
luista suutaan
longotellen
leukaluutaan

niin villin-raskaan
se virren veti
että vaikeni
linnut heti
kuin vetten paino
ois tullut yli
ja yksinäisyyden
kylmä syli.

Aaro Hellaakoski

Riisuttu

(Vartiossa, 1941)

Sairaalassa riisuiivat
puvun turhan, painavan,
toivat valkolakanan,
nukutuksen antoivat,
jonka loppua ei näy
eikä yli varjo käy.

Selvää kaikk' on, kuulakkaa.
Aatos kaiken oivaltaa
- ei vain omaa nimeään
eikä tunne itseään,
kuuntelee vain kulkuansa
ihmetellen, vaieten,
niinkuin lintu laulustansa
kuulee kaiun kaukaisen.

Aaro Hellaakoski

Sana

(Uusi runo, 1943)

Kerta, kun luotiin
tyhjästä taivas ja maa,
monta ei sanaa
tarvittu muovaavaa,

mutta ne sanat
täys oli alkuvoimaa,
luomisen tahdon
valtavan kukkuroimaa.

Sanoja nyt on
täynnään ilma ja maa.
Tunnetko, luoja
omakses ainoaa?

Aaro Hellaakoski

Kesäyö

(Huojuvat keulat, 1946)

Kentillä kasteisilla
hämärä käy yli maan.
Valkea niittyvilla
vielä on valveillaan

katsoen kummissansa
kuinka rukoukseen
kaikki kukkien kansa
kumartui hiljaiseen.

Kuusen latvasta ääni
pienoisen huilun soi.
Minäkin kumarran pääni.
Minunkin sisällä soi.

Aaro Hellaakoski

Kevään kuuntelua (Hiljaisuus, 1949)

Toukokuisen sateen suhu
vaiennut on kokonaan.

Tuulikaan ei vielä puhu
oksaan kimaltelevaan,

jossa vaiti aukeavat
silmut ilmaan tyveneen,

lehdenkärjet kurkottavat
nyt jo hiirenkorvineen

kuullaksensa: huokuu herkin
hengin hyrinät jo suun

kunnes lauluun alkumerkin
antaa lintu toukokuun.

Aaro Hellaakoski

Muurahaisten laulu *(Sarjoja, 1952 - Satakieli)*

Sääret väärinä aivan
pinnistettiin työtä,
taipumatonna vaivan
millaisenkaan myötä.
Muurahaisien suku
milloinkaan ei huku.

Saapas tallasi suuri
meitäkin tänne ja tuonne.

Siitä, siitäpä juuri
nähtiin lujien luonne:
laulamme murtuvin kalloin:
meitä ei tuhota talloin.

Aate on vanhempi meitä.
Olemme häviävää.
Muurahaisien teitä
silti on ollut. Ja jää.
Kuorsaamme. Huomenna esiin
kiskoen korsia pesiin.

Aaro Hellaakoski

(Huomenna seestyvää, 1953)

Minä olen tuolla. Ja lintunen tässä.
Kuin päin lienemmekään?
Minä olen oksalla livertelemässä,
lintunen tuolilla piirtelemässä
nuotteja lauluni tään.

Paperiin panna, veljeni siellä,
suustani valmista saat.
Ota jos tahdot, en pakota en kiellä,
pian olen taasen tuulien tiellä,
allani linnut ja maat.

Aaro Hellaakoski

"Iankaikkisuuden (ikuisuuden) matalalle"

"Kuolema istuu olkapäällä. Korppinakos? Ei niin.
Pienenpienellä linnun nokalla poskeen koputettiin

luvaten laulua jotakin, jonka takia kannattaa
varrota hetkeä, jolloin kaikki salvat raukeaa."

(ote: Portit, Huomenna seestyvää, 1953, Aaro Hellaakoski)

"Isä meidän" -rukous

"Olethan vastassa sitten, kun koittaa meidän aika tulla?", kysyy
Lempi. "Totta kai", vastaa Aaro.

"Auta Aaro!", kuuluu Lempin huuto. "Auttaa", kuiskaa Aaro.

Aaro Hellaakoski nukkui iankaikkisuuteen 23.11.1952.

Kiitos, arvoisat kuulijat

Lähteet:

- Näyttelyjulkaisu toim. Raija Majamaa. 1993. Viimeinen dinosauri, Aaro Hellaakoski 1893-1952. Helsinki: Helsingin yliopiston kirjasto, Suomen kirjallisuuden seura./
Kupiainen Unto. 1953. Aaro Hellaakoski, Ihminen ja runoilija. WSOY./
Sovellus-Sovio Eero. 2011. Ihmisiä laivojen kaupungista. Henkilöhistoriaa 1700–1900 lukujen Raahesta. (Runoilija, tiedemies ja opettaja Aaro Hellaakoski – Ikuisuuteen). Oulun Historiaseura r.y./
Toim. 1996. Kansallisgalleria, Suuret suomalaiset. Kehittyvä Suomi (1945-1965). Runoilija ja tiedemies Aaro Hellaakoski (1892-1952) Weilin+Göös. (otsikko lainattu esityksen nimeksi)/
Hellaakoski Aaro. Runot. 1961. 2.painos. Werner Söderström osakeyhtiö./ Sukusiteitä (ja aasinsiltojakin) Raahen –luento 19.2.2013, museonjohtaja Eija Turunen/

Tekijä ei vastaa mahdollisista lähdeteosten ristiriidoista eikä muista vahingossa sattuneista virheistä.